

Илија Бакић

ЖАНР И ПРЕКО ЊЕГА

Ото Олтвањи, *Кичма ноћи*,
Самиздат Б92, Београд 2010.

Пет година по објављивању првог романа *Црне циљеле* Ото Олтвањи (1971) представља се читаоцима новим делом, обимном (524 стране) *Кичмом ноћи*. Мада звучи овештало, писац заиста јесте познаваоце своје прве књиге пријатно изненадио јер је у новој присутан и онај „стари” и један сасвим нови, узнатредовали Олтвањи; читаоци који се први пут срећу са овим аутором откриће пак занимљиву и занатски прецизно изведену прозу која интригира причом и везује пажњу брзинском, на моменте чак вратоломном, акцијом. Олтвањи је у постављању и извођењу овог романа (као и претходног) користио искуства савремене светске литературе, оне која се сврстава у категорије трилера, кримића, „саспенса” и, напоскон, хорора. Наравно, реч је о креативном коришћењу достигнутих метода и решења а не о пуком копирању или подражавању узора јер је то јалова работа којом се баве писци много мањег талента од Олтвањијевог. Ишчитавање *Кичме ноћи* отуда није ни налик рутинерском читању „палп” прозе која има задатак да забавља (и то чини мање или више успешно); прецизније, *Кичма ноћи* јесте забавна и узбудљива књига, али и више од тога пошто је аутор спреман да изврне, изврда и изигра правила и да у очекивано/предвидиво штиво унесе слојеве који су нетипични/неприпадајући (чак би се могло рећи и сувишни) једном чисто жанровском делу. Али, искушавање жанровских матрица има смисла само ако се њихове границе откривају и креативно прелазе и превазилазе.

Прве странице романа *Кичма ноћи* откривају некакву будућу, алтернативну или паралелну Србију. Позорница дешавања саздана је од сегмената који су већ стварносно-реални (потцртаних честим посезањем за фразама из опште и популарне културе од 1980-их наовамо), делова који фактографски баш и не одговарају (али наликују) реалним моделима и, коначно, сегмената који дефакто не постоје али су могући, заправо врло је вероватно да би баш такав био природан след дешавања изниклих на темељу овога што сада знамо и у чему живимо. Идентификационе равни тесно су и богато попуњене, без шупљина и пукотина па је једина дилема читаоца да ли ће на некој страници књиге пронаћи погодбени датум из будућности или садашњости на основу кога би заокружио свој доживљај (а можда и очекивања, већ према томе да ли је у питању научна фантастика или политичко-друштвена алегија, можда чак и сатира – писац коначно одређивање оставља читаоцу и, рекло би се, није заинтересован каква ће одлука бити). Ипак, ове су дилеме секундарне спрам три приче које паралелно теку на (врелом) асфалту Београда и у којима се три особењака батргају у клопкама сопствених живота; понекад се чини да ће притисак смрвити ухваћеног а понекад окова нема у близини / на видуку (али свест о њима некада не престаје). Свакодневни ужас и апсурд, смисао и бесмисао путовања од јутра до ноћи или од сумрака до свитања, уз покоји трен предаха, у држави која је карикатура свих смислених система, сред менаџерије живописних креатура – изазов је за јунаке који су (пре)често статисти у сопственом постојању. Овакав склоп изазов је и за писца који, пак, успева да убедљиво представи позорницу догађаја, кулисе, статисте и (анти)хероје „веселог пучког играка са певањем и пуцањем” на улицама (не)познате нам локалне метрополе.

Улазак натприродног у причу својеврсни је „салто мортале” који делује као (отрежњујући) шок; из „обичне”, уверљиве (макар и погодбене) реалности улази се у сасвим другачију димензију. За трен се чини да је очекивање читаоца изневерено/изиграно. Међутим, уколико се питање постави другачије, и одговор ће бити промењен: шта је у корумпирано-тајкунско-сензационалистичко-бесперспективно-неприродној средини нормално а шта није? Да ли је биће које убија а онда прождире жртве заиста тако бизарно? Ко или шта је чудно сред свих хорди и буљука политичара и њихових саветника, полицајаца и гангстера, богаташа и бедника, медијских моћника, фолк и поп звездица и обожавалаца, мудраца и фолираната?

Разрешење заплета прати акцију хватања надстварносног елемента и његову елиминацију, како то и налажу принципи жанровских романа. Кроз наступајуће странице нижу се објашњења ранијих догађаја што открива хронологију дешавања и склапа мозаик у коме су се про-

тагонисти задесно нашли. Но, као што је прераном погибијом једног од јунака изиграо стандардни литерарни рецепт, Олтвањи и у објашњењима прелази границе које су уобичајене и потребне/довољне да би прича функционисала и улази у просторе који се најприближније могу назвати алегоријама. Очигледно је да су његове намере веће од шаблонских. Детаљан историјат проналаска, одгајања и употребе људи-змија, све у окриљу специјалних државних програма и за тајне државне циљеве, начин је да се посредно и поспрдно открију (не)скривени механизми владања ранијих државних режима и клика, које, међутим, иако нису под рефлекторима актуелне политичке сцене са исте никада стварно нису сишле јер и даље вуку конце и владају људима и њиховим животима. Ово додатно, захтевније значење/ишчитавање ипак не оптерећује започету причу, не успорава је нити утиче на њено ефикасно разрешење, али, у сваком случају, додаје значењски ниво који стандардизовани акциони жанр романи немају. Аутор такође не инсистира на „додатном” слоју, остављајући читаоцу да, у зависности од својих интересовања, текст чита само као узбудљиву приповест (без обраћања пажње на залеђа) или да у испричаном трага и за другачијим визурама.

Олтвањијево приповедање брзо је и непосредно, са много уличног жаргона и резонавања (проницљивог, афористичарски прецизног, често надменог и језички сочног) чиме је заокружен процес читалачког препознавања и идентификације. Мада се, свеукупно, труди да (и поред алегоријских излета) прати и номинално остане у оквирима матрице жанра, писац понекад не успева да одоли искушењу па весело карикира неке од шаблона (тима потврђујући да је намерно одабрао дати начин приповедања, свестан његових предности и граница). Свеукупно *Кичма ноћи* успешно функционише као забавно-напето штиво у коме, опционо, за заинтересоване, писац нуди и малу играрију на политичко-друштвене теме. У свему што је намерио, Олтвањи је успео, изнова потврђујући да је прозаиста на кога треба обратити пажњу.